

৬. নামপদৰ বচন

৬.০১ 'বচন' সংস্কৃত তৎসম শব্দ। ইয়াৰ সাধাৰণ অৰ্থ 'কথা' বা 'উক্তি'। কিন্তু ব্যাকৰণত বা ভাষাৰ আলোচনাত ই নামপদৰ সংখ্যা বুজায়, যাক ইংৰাজীত number বোলা হয়। সংস্কৃতত নামপদৰ সংখ্যাৰ ধাৰণা দিয়া বচন তিনিটা : একবচন, দ্বিবচন আৰু বহুবচন। একবচনে এটাৰ, দ্বিবচনে দুটাৰ আৰু বহুবচনে দুটাতকৈ অধিক সংখ্যাৰ ধাৰণা দিয়ে। সংস্কৃতত কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা সুপ্ৰ বিভক্তিবোৰেই বচনৰো বিভক্তি। কৰ্তাৰ কাৰকৰপৰা অধিকৰণলৈ, এই সাতোটা কাৰকৰ প্ৰতিটোৰে তিনিটা বচন অনুযায়ী সুপ্ৰ বিভক্তি হৈছে একৈশটা আৰু এই একৈশটাই বচনৰো বিভক্তি। এই বিভক্তিবোৰ নলগাকৈ সংস্কৃতত কোনো শব্দই পদৰূপে বাক্যত ব্যৱহৃত হ'ব নোৱাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, নব আৰু তদ্ বাক্যত ব্যৱহাৰ হ'ব লাগিলে এনেদৰে বিভক্তি যুক্ত হ'ব লাগিব :

একবচন
নৰঃ, সঃ

দ্বিবচন
নৰৌ, তৌ

বহুবচন
নৰাঃ, তে

সংস্কৃতৰ পিছৰ স্তৰ প্ৰাকৃতত দ্বিবচন লোপ পাই একবচন আৰু বহুবচন থাকিল আৰু সংস্কৃতৰ একবচন-বহুবচনৰ সুপ্ৰ বিভক্তিবোৰেই কিছু পৰিৱৰ্তিত ৰূপত প্ৰাকৃতত একবচন-বহুবচন বুজাবলৈ ব্যৱহৃত হ'ল। আনহাতে প্ৰাকৃতত দ্বিবচন লোপ পালে যদিও দুটাৰ ধাৰণা দিয়া দ্বে, দ্বৌ, বেনি আদি শব্দ বিশেষ্যৰ আগত বা পাছত ব্যৱহাৰ হৈ সদায় বহুবচনৰ দৰে ৰূপ হোৱা হ'ল। যেনে, দ্বৌ মোৰা।

৬.০২ সংস্কৃতৰপৰা উদ্ভূত প্ৰায়বোৰ নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত নামপদৰ বচন দুটা : একবচন আৰু বহুবচন। এইবোৰ ভাষাত আৰু এনে কিছুমান পদ আছে, যিবোৰে ব্যক্তি, প্ৰাণী বা বস্তুৰ সংখ্যা বা পৰিমাণৰ কোনো স্পষ্ট ধাৰণা নিদিয়। সেইবোৰ বচনহীন বা বচন নিৰপেক্ষ ৰূপ।* এই দৃষ্টিভঙ্গীৰে অসমীয়া ভাষাতো বচনৰ তিনিটা ৰূপ : একবচন, বহুবচন আৰু বচনহীন বা বচন নিৰপেক্ষ ৰূপ।

(ক) একবচনে কেৱল এটা প্ৰাণী বা বস্তুৰ ধাৰণা দিয়ে। যেনে,

দশৰথ অযোধ্যাৰ ৰজা আছিল।

মই আজি অফিচলৈ নাযাওঁ।

তুমি সোনকালে আহিবা।

* এই ৰূপটোলৈ পোনপ্ৰথমে আঙুলিয়াই দিয়ে ভাষাচাৰ্য ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱে। তেখেতৰ 'অসমীয়া

কঠালটো পকিছে।

কিতাপখন নেহেৰুৱাবা।

এই বাক্যকেইটাত ব্যৱহৃত দশৰথ, মই, তুমি, কঠালটো আৰু কিতাপখন পদে কেৱল একোজন বা এজন এজন ব্যক্তি অথবা এটা এটা নিৰ্দিষ্ট বস্তুক বুজাইছে। গতিকে এই পদবোৰ একবচনৰ। বিশেষ সংজ্ঞাবাচক বিশেষ্যবোৰ সদায় একবচনৰ।

(খ) বহুবচনে একাধিক অৰ্থাৎ এটাতকৈ অধিক প্ৰাণী বা বস্তুৰ সংখ্যা বা পৰিমাণৰ ধাৰণা দিয়ে। যেনে,

মাইত দিল্লীলৈ গৈছে।

আমি এতিয়া নপঢ়োঁ।

তোমালোক কালিলৈ আহিবা।

আমবোৰ তেনেই কেঁচা।

কিতাপবোৰ ভালকৈ ৰাখিবা।

এই বাক্যকেইটাত মাইত পদে মা-দেউতা-দাদাইঁতক, আমি পদে মোৰ আৰু মোৰ ভাই-ভনীক, তোমালোক পদে তোমাৰ আৰু তোমাৰ লগৰীয়াবোৰক, আমবোৰ পদে এটাতকৈ বেছি আম আৰু কিতাপবোৰ পদে একাধিক কিতাপ বুজাইছে। গতিকে এই পদবোৰ বহুবচনৰ।

(গ) কোনো ব্যক্তি, প্ৰাণী বা বস্তুৰ সংখ্যা বা পৰিমাণৰ স্পষ্ট ধাৰণা দিব নোৱাৰা ৰূপ বা পদবোৰেই বচনহীন বা বচন নিৰপেক্ষ ৰূপ। যেনে — মানুহ, গৰু, গছ, ঘৰ আদি শব্দ বাক্যত এনে ৰূপতে ব্যৱহাৰ হ'লে ইহঁতে নিজৰ সংখ্যাৰ ধাৰণা স্পষ্টকৈ দিব নোৱাৰে। সেয়েহে এইবোৰ বচনহীন বা বচন নিৰপেক্ষ পদ। অসমীয়া ভাষাৰ বচনৰ আলোচনাত এনেবোৰ পদৰ ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ।

ওপৰৰ আলোচনাৰপৰা দেখা যায় যে অসমীয়াত বচনবাচক সৰ্গবোৰৰ এক স্বকীয় বৈশিষ্ট্য আছে। নামপদবোৰ একবচনত বা বহুবচনত কাৰক অনুযায়ী ৰূপ কৰিব লাগিলে প্ৰথমে বচনবাচক সৰ্গ আৰু তাৰ পিছতহে কাৰকৰ বিভক্তি লগ লাগে। যেনে, মানুহ-জন-ক, মানুহ-বোৰ-ৰ। গতিকে অসমীয়াত বচনবাচক সৰ্গ আৰু কাৰকৰ বিভক্তি সম্পূৰ্ণ পৃথক ৰূপতাত্মিক উপাদান। এইবোৰৰ প্ৰয়োগ এনেদৰে দেখুৱাব পাৰি :

নামপদ + বচনবাচক/নিৰ্দিষ্টতাবাচক সৰ্গ + কাৰক বিভক্তি।

৬.০৩ সংস্কৃতৰ দৰে অসমীয়াতো সকলো নামপদৰে অৰ্থাৎ বিশেষ্য, সৰ্বনাম, সংখ্যাবাচক আৰু বিশেষণৰ বচন পোৱা যায়। মাত্ৰ এইবোৰৰ প্ৰয়োগ পৃথক। বিশেষ্যবোৰ আৰু কিছুমান সৰ্বনাম একবচন, বহুবচন আৰু বচন নিৰপেক্ষ — এই তিনিওটা ৰূপতে পোৱা যায়। যেনে,

	একবচন	বহুবচন	বচন নিৰপেক্ষ
বিশেষ্য :	মানুহজন কিতাপখন	মানুহবোৰ কিতাপবোৰ	মানুহ কিতাপ
সৰ্বনাম :	যিটো কোনটো	যিবোৰ কোনবোৰ	যি কোন

ব্যক্তিবাচক আৰু নিৰ্দেশবোধক সৰ্বনামবোৰ কেৱল একবচন আৰু বহুবচনত আৰু
আত্মবাচক সৰ্বনাম সদায় একবচনত পোৱা যায়। যেনে,

	একবচন	বহুবচন
ব্যক্তিবাচক	মই, তই, তুমি	আমি, তহঁত, তোমালোক
সৰ্বনাম :	সি, তাই, তেওঁ	সিহঁত, তাইহঁত, তেওঁলোক
নিৰ্দেশবোধক	এওঁ, এখেত, তেখেত,	এওঁলোক, এখেত/তেখেতসকল
সৰ্বনাম :	সেইটো, সৌটো, এইটো	সেইবোৰ, সৌবোৰ, এইবোৰ
আত্মবাচক :	নিজ, স্বয়ং	—————

আত্মবাচক সৰ্বনাম 'নিজ' টো দ্বিৰুক্তি কৰি বহুবচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰা হয়। যেনে,
নিজ নিজ বা নিজে নিজে। অনিৰ্দিষ্টতাবাচক (Indefinite) কেউ, কোনো, একো সৰ্বনাম
সদায় একবচন বাচক।

বিশেষণ আৰু সংখ্যাবাচক শব্দবোৰ কেৱল একবচন আৰু বহুবচনত পোৱা যায়।
সংখ্যাবাচক শব্দৰ একবচনৰ ৰূপ কেৱল 'এক'; বাকীবোৰ সদায় বহুবচনৰ। যেনে,

	একবচন	বহুবচন
বিশেষণ	ভালটো ক'লাটো	ভালবোৰ ক'লাবোৰ
সংখ্যাবাচক	এটা (এক + টা)	দুটা, তিনিটা আদি।

বিশেষণ শব্দত বচনৰ সৰ্গ লগ লাগিলে সি বিশেষ্যৰ দৰে হয় আৰু তেতিয়া কাৰকৰ
বিভক্তি সেই বিশেষ্যৰ পিছত যোগ হয়। কিন্তু বিশেষ্যৰ আগত বিশেষণ হৈ বহিলে সেই
বিশেষণৰ পাছত কোনো বচনবাচক সৰ্গ যোগ নহয়। যেনে, পকা বগৰীটো দিয়া, পকা
বগৰীবোৰ দিয়া।

প্ৰাণী বা বস্তুৰ সংখ্যা বা পৰিমাণৰ ধাৰণা দিয়া সংখ্যাবাচক শব্দবোৰ বাক্যত অকলে
ব্যৱহাৰ হ'ব নোৱাৰে। ইবোৰৰ পাছত টা, জন, খন আদি নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় যোগ
হোৱাৰ পাছতহে সেইবোৰ নামপদৰ আগত বা পাছত ব্যৱহৃত হ'ব পাৰে। যেনে — এজন
মানুহ, কিতাপ ছখন আদি।

অসমীয়াত প্ৰাকৃতৰ দৰে দ্বিবচন নাই। কিন্তু দুটা বস্তুক একেলগে বুজাবলৈ অসমীয়া

ভাষাতো কেইটামান ৰূপ আছে। সেইবোৰ হৈছে : যোৰ/যুৰি, হাল, যুগল আৰু দ্বয়। অসমীয়া ভাষাত চাৰিটা বস্তুৰ একোটা গোট বুজাবলৈও তিনিটা ৰূপ আছে : গণ্ডা, অঁৰা আৰু হালি। যুগল আৰু দ্বয়ৰ বাহিৰে দুটা আৰু চাৰিটা বস্তুৰ গোট বুজোৱা ৰূপবোৰৰ আগত এক আৰু দুইৰ পৰা আন সংখ্যাবাচক শব্দ যোগ কৰি সেইবোৰ একবচন আৰু বহুবচনলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব পাৰি। যেনে, এহাল গৰু, দুঅঁৰা তামোল আদি। ইয়াৰ পৰা বুজিব পাৰি যে এইবোৰ বিশুদ্ধ বচনবাচক সৰ্গ নহয়; প্ৰাণী বা বস্তুৰ দুটীয়া আৰু চাৰিটীয়া গোট বুজোৱা নিৰ্দিষ্টতাবাচক সৰ্গহে। (অষ্টম অধ্যায়, ৮.০৭.২, ৮.০৭.৩ চাওক)।

৬.০৪ সংস্কৃতত বচনবাচক আৰু কাৰকবাচক সুপ্ৰ বিভক্তিবোৰ ব্যাকৰণগত (grammatical)। ইবোৰে নামপদৰ বচনৰ লগত ক্ৰিয়াপদৰ বচনৰ সঙ্গতি সাধে। উদাহৰণস্বৰূপে, 'নৰ' আৰু তদ্ শব্দ দুটা বাক্যত ব্যৱহাৰ কৰিলে সেই শব্দটোৰ যি বচন হয়, ক্ৰিয়াপদটোৱেও সেই বচনৰ পুৰুষবাচক তিঙ্ বিভক্তি লয়। যেনে —

	একবচন	দ্বিবচন	বহুবচন
'নৰ' শব্দ :	নৰঃ গচ্ছতি	নৰৌ গচ্ছতঃ	নৰাঃ গচ্ছন্তি
তদ্ শব্দ :	সঃ গচ্ছতি	তৌ গচ্ছতঃ	তে গচ্ছন্তি

এইদৰে দেখা যায় যে সংস্কৃতত কেৱল ক্ৰিয়াপদটোৱেই নিৰ্দেশ কৰে সি একবচন, দ্বিবচন নে বহুবচনৰ ক্ৰিয়াপদ। অৰ্থাৎ নামপদ ব্যৱহাৰ নকৰাকৈ যদি 'গচ্ছন্তি' বুলি কোৱা হয়, তেন্তে বুজিব লাগিব যে সি তৃতীয় পুৰুষৰ বহুবচনৰ ক্ৰিয়া পদ। কিয়নো 'গম্' ধাতুত তৃতীয় পুৰুষৰ বহুবচনৰ তিঙ্ বিভক্তি 'অন্তি' লগ লাগিছে। সেইদৰে সংস্কৃতত বিশেষ্যৰ যি বচন হয়, বিশেষণৰো সেই বচন হয়। যেনে — সুন্দৰ : বালক :। ইয়াত বালক একবচনৰ ৰূপ হোৱাৰ কাৰণে সুন্দৰ বিশেষণতো এক বচনৰ স্ (সু) বিভক্তি লগ লাগিছে। ইংৰাজীতো নামপদৰ বচনৰ লগত ক্ৰিয়াপদৰ সঙ্গতি থাকে। নামপদটো তৃতীয় পুৰুষৰ একবচনৰ হ'লে ক্ৰিয়াপদটোত 's' যোগ হয় আৰু বহুবচনৰ হ'লে ক্ৰিয়া পদটোত কোনো সৰ্গ যোগ নহয়। যেনে, He reads, they read।

সংস্কৃত বা ইংৰাজীৰ দৰে অসমীয়াত নামপদৰ বচনৰ লগত ক্ৰিয়াপদৰ কোনো সঙ্গতি সাধিত নহয়। কাৰণ অসমীয়াত ধাতুবোৰ পুৰুষ অনুযায়ীহে ৰূপ হয়, বচন অনুযায়ী নহয়। সেয়েহে ক্ৰিয়াপদটোৱে নামপদৰ বচনৰ কোনো ধাৰণা নিদিয়। যেনে,

একবচন	বহুবচন
মই পঢ়োঁ	আমি পঢ়োঁ
তুমি পঢ়া	তোমালোকে পঢ়া
সি পঢ়ে	সিহঁতে পঢ়ে

ইয়াত পঢ়োঁ, পঢ়া আৰু পঢ়ে ক্ৰিয়াপদৰপৰা সিহঁতৰ কৰ্তাটো একবচনৰ নে বহুবচনৰ

ধৰিব নোৱাৰি। কিন্তু কেতিয়াবা বিশেষ পৰিবেশত কিছু জোৰ বুজাবলৈ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় পুৰুষৰ অনুজ্ঞাৰ ক্ৰিয়াপদৰ পাছত নামপদৰ বচন অনুযায়ী বহুবচনাত্মক হঁক' বা হঁত যোগ হয়। যেনে,

১ম পুৰুষ : ব'লা, আমি যাওঁহঁক।

২য় পুৰুষ : তহঁতে নেখাৰহঁত কিয়? (তুচ্ছাৰ্থ)

এতিয়া তোমালোক যোৱাহঁক (মান্যাৰ্থ)

মন কৰিবলগীয়া যে এনেবোৰ বাক্যত খাওঁ আৰু যোৱা ক্ৰিয়াপদত হঁক আৰু নেখাৰ ক্ৰিয়াপদত হঁত অপৰিহাৰ্য নহয়। কিয়নো বাক্য তিনিটাৰপৰা হঁক আৰু হঁত আঁতৰাই দিলেও অৰ্থাৎ ব'লা, আমি যাওঁ, তোমালোক যোৱা, তহঁতে নেখাৰ কিয় কৰিলেও বাক্য তিনিটাৰ অৰ্থ বুজাত একো অসুবিধা নহয় অথবা বাক্য তিনিটাৰ গাঠনিক দিশতো কোনো বিসঙ্গতি নহয়। ইয়াৰপৰা বুজা যায়, উক্ত ক্ৰিয়াপদকেইটাত হঁক আৰু হঁতৰ প্ৰয়োগ বক্তাৰ ইচ্ছাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। কিন্তু বহুবচনৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ বাক্য তিনিটাত কৰ্তা হিচাপে ব্যৱহৃত ক্ৰমে আমি শব্দ, তোমালোক আৰু তহঁত শব্দত ব্যৱহৃত -লোক আৰু -হঁত অপৰিহাৰ্য। সেইদৰে মানুহটো যায় আৰু মানুহবোৰ যায় বাক্যত মানুহ শব্দৰপৰা টো আৰু বোৰ আঁতৰাই দিলে বাক্য বিন্যাসগত কোনো খেলিমেলি নহয়; কিন্তু একবচন আৰু বহুবচনৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ মানুহ শব্দত টো আৰু বোৰ অপৰিহাৰ্য। গতিকে অৰ্থগত (Semantically) দিশৰপৰা বচনবাচক সৰ্গবোৰ ব্যাকৰণগত।^২

বচনবাচক সৰ্গবোৰ বিভক্তিমূলকহে (inflectional), শব্দসাধনমূলক^৩ নহয়। কিয়নো এইবোৰ সৰ্গই ফুল শব্দত অনি লগাই ফুলনি কৰাৰ দৰে নতুন অৰ্থবাচক শব্দ গঠন নকৰে; এই সৰ্গবোৰে শব্দৰ শ্ৰেণী পৰিৱৰ্তনো (class change) নকৰে। মাত্ৰ ওপৰত দেখুওৱাৰ দৰে নামপদটোৰ বচনৰহে ৰূপান্তৰ কৰে। গতিকে বচনবাচক সৰ্গবোৰক বিভক্তিমূলক সৰ্গ বুলিহে ধৰা উচিত।